

UDK 911.37(497.12)

SOCIALNOGEOGRAFSKI DEJAVNIKI SUBURBANIZACIJE V SLOVENIJI

Marjan Ravbar *

Uvod

Z družbenim napredkom se menja tudi značaj urbanizacije. Globalne civilizacijske in tehnološke spremembe druge polovice dvajsetega stoletja imajo svoj odsev tudi v sistemu poselitve. Klasični lokacijski faktorji, ki so bili še do nedavna odločujoči pri nameščanju človeških bivališč, stopajo v ozadje oziroma dobivajo nove vzgibe. Spremembe v zaposlitveni in socialnogeografski strukturi prebivalstva, povezane z dvigom življenjske ravni, odločilno spreminjajo tudi motivacijo ljudi, ko se odločajo o bivalnih razmerah, ki jim jih nudijo bodisi mesta bodisi podeželska naselja. Nove življenjske razmere podpirajo disperzijo poselitve.

Za Slovenijo je bila od nekdanj značilna nizka stopnja urbanizacije (Vrišer, 1969). Kljub vsemu so v povojnem obdobju nastale precejšnje spremembe. Ob vsesplošnem napredku je Slovenija v razvoju poselitve in še posebej odnosov med mesti in podeželjem prešla več stopenj. Prvotni koncentraciji prebivalstva v republiško središče je sledil koncept policentrizma, ki je pripomogel k razvoju več regionalnih središč. Čeprav je že v prejšnjem desetletju prihajalo do delnega prenosa funkcij iz

* Mag., dipl. geogr., Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, Trg francoske revolucije 7, 61000 Ljubljana, SLO.

posameznih regionalnih središč tudi na občinska središča, se je po naših ugotovitvah oblikovalo štirinajst bolj ali manj zaključenih mestnih regij (Ravbar, 1992). Ta čas se je urbanizacija napajala pretežno s poudarjenimi migracijami prebivalstva s podeželja in dinamičnim razvojem mest. Primerjalna analiza populacijskih sprememb med mesti in okolico v Sloveniji med obdobjema 1971/81 in 1981/91 je pokazala, da je bilo v prvem obdobju na stopnji absolutne koncentracije še več kot polovica slovenskih mest ter le šest na stopnji, ki jo označujemo kot absolutna dekoncentracija. Po letu 1981 že opazimo zasuk. V devetdesetih letih beležimo demografsko rast v vseh obmestjih slovenskih mest, po drugi strani pa se je prebivalstvena dinamika v mestih, v primerjavi s prejšnjim obdobjem, prepolovila. V kategoriji absolutne koncentracije je le še tretjina slovenskih občin, zato pa že četrtnina v fazi absolutne dekoncentracije. Dekoncentracijski procesi so najintenzivnejši v številčno najmočnejši ljubljanski mestni aglomeraciji skupaj s "sateliti", kot npr. Domžale, Vrhnika, Grosuplje, Škofja Loka, pa tudi Kranj in Tržič, Maribor (s Ptujem), obalna mesta, Celje, Revirji, Jesenice, Nova Gorica in Novo mesto. Zato lahko tudi pri nas povsem upravičeno že govorimo o prostorskih prerazporeditvah prebivalstva, ki jih povzroča suburbanizacije. Usmerjene so iz mest proti njihovim obmestjem.

Urbanizacija in industrializacija sta doslej postopno oblikovali dvoje območij s povsem specifičnimi razvojnimi problemi. Na eni strani razlikujemo "sorazmerno močno urbanizirana ravninska in dolinska območja, čigar teritorij se na obrobju območij gospodarske in populacijske koncentracije postopno širi proti hribovju". Na drugi strani pa so "periferna območja, ki vse bolj zapadajo depopulaciji in razkroju kulturne pokrajine" (V. Klemenčič, 1991, str. 29).

Značilnosti suburbanizacije

Suburbanizacija je po definiciji družbenoekonomski proces, čigar vplivi segajo tako rekoč na vsa področja življenja (cultural - life - style) (Gober/Behr, 1982). Njena temeljna značilnost je tudi razpršitev urbanega

načina življenja in gospodarske reprodukcije (Paesler 1976, str. 32), ki z različno intenzivnostjo izžareva iz mest. "Suburbanizacija je proces populacijske dekoncentracije, kjer so demografska gibanja usmerjena iz območij večje koncentracije proti manjšim" (Berry, 1980). Čeprav je ponujena definicija na videz neizdelana, vseeno označuje poglobitve skupne poteze suburbanizacije. Zlasti slikovito je nakazan preobrat v urbanizacijskih procesih, to je predvsem beg prebivalstva iz mest. Mestna periferija oz. suburbanizirana območja kot območja intenzivne socialne in ekonomske dinamike s tem izražajo novo neodvisnost, vendar ne v obliki tradicionalne industrijsko-urbane koncentracije, ampak na svojstven način sodobne postindustrijske družbe. Ugodnosti suburbanih območij so zaradi bogatejšega javnega standarda in boljših možnosti komuniciranja nadomestile nekdanje prednosti mestnih središč. Čeprav so suburbanizirani tokovi od primera do primera različni, so vendarle vsi v zvezi z istim pojavom. Za Berryja je tako suburbanizacija v sozvočju z ostalimi družbenoekonomskimi trendi dvajsetega stoletja, zato tudi zavrača idejo o začasnosti tega procesa.

Socialnogeografska preobrazba obmestij slovenskih mest

Tudi suburbanizacija v Sloveniji temelji na prostorski preobrazbi obmestij. Pogojuje jo ekonomski napredek ter spremembe v sistemu vrednot med mestom in podeželjem. Rast prebivalstva v obmestjih, povezana s spremembo strukture gospodinjstev in spremenjenih bivanjskih navad, je najpomembnejše pomensko gibalno suburbanizacije. Spremembe gospodarske strukture, ki prehaja od industrializacijske k terciarni, prav tako podpira suburbanizacijo. Prometna sredstva, predvsem avtomobilizem, so dokončno propomogla k disperziji prebivalstva v "plasteh" okrog mest. Poimenovali bi jo lahko tudi kot "pokrajino razblinjene poselitve". Obmestna naselja imajo še praviloma fiziognomijo kmečkih naselij. Zaradi terminološke zmede lahko takšna naselja označimo tudi kot naselja, ki nimajo ne mestnega značaja ne urbane fiziognomije, pač pa ljudje živijo na način, ki je podoben mestnemu. Nova družbena merila, spremenjene bivanjske razmere, drugačne prometne

razmere (in komunikacijske tehnologije nasploh) vodijo k novim oblikam poselitve, k "pomestenju" in na ta način k razvoju suburbanizacije. Za suburbanizacijo so prav tako pomembne močne dnevne povezave med mesti, obmestji in tudi podeželjem. Povezanost pospešuje dnevna migracija delovne sile, oskrbni tokovi in tudi selitvena mobilnost prebivalstva. Suburbanizacija zato ne pomeni le ekspanzije mesta v neposredno okolico (takšne oblike procesov so poznane že iz zgodnejših faz urbanizacije), marveč selektivne selitve prebivalcev iz mest sprožajo dodatno, bolj kompleksno preobrazbo novih poselitvenih struktur. Pomen obmestja nasproti mestnemu središču raste. Izkušnje kažejo, da so različni razvojni tipi suburbaniziranih območij odvisni od lege, reliefnih značilnosti, prometne infrastrukture, cene zemljišča, konjunkturalnih faz in/ali stopnje (ne)liberalizacije urbanistične (ne)regulative. Značilnost slovenske suburbanizacije je predvsem v tem, da se razprostira na nekdanj ruralnih območjih. Definiramo jo kot širjenje sodobnih naselij z manjšo gostoto poselitve v vplivnem območju mest. Tudi prostorska organizacija naselbinskih sistemov se popolnoma razlikuje od kakršnegakoli tradicionalnega predmestja. Suburbanizirana območja ali tudi periurbane cone (Aydalot, Garnier, 1985) istočasno ustvarjajo diskontinuiteto v podeželskem naselbinskem tkivu z gradnjo za ta območja netipičnih stanovanjskih objektov. Po ocenah se le-te oblikujejo v okolici mest v oddaljenosti 10 do 15 km od mestnih središč. Pojav je ozko povezan z gradnjo zasebnih hiš. Takšen način bivanja se je v Sloveniji od konca sedemdesetih let izredno razširil. Po letu 1980 so bila domala vsa stanovanja izven mest zgrajena v zasebni lasti. Ta nova oblika urbanizacije pogojuje globoke spremembe v ravnotežju obstoječih urbanih in podeželskih naselitvenih struktur. Ker je individualna in praviloma neorganizirana stanovanjska gradnja v slovenskih razmerah cenejša, prihaja do "reakcije" v obliki disperzne urbanizacije podeželja. Po grobih izračunih je živelo leta 1990 v Sloveniji v enostanovanjskih družinskih hišah okrog 1,3 milijona ljudi. Od tega okoli tri sto tisoč v mestih in več kot 550.000 v njihovih obmestjih.

Intenzivni razvoj stanovanjske gradnje v obmestjih slovenskih mest je poleg intenzivnega doseljevanja, še posledica vrste drugih dejavnikov,

predvsem ekonomskih ter tudi sociopsiholoških motivov. Razlogi so poleg cenejše gradnje v lastni režiji še v nižji ceni zemljišč na račun slabše oskrbne in komunalne opremljenosti; v povečevanju realnih dohodkov prebivalstva, ki omogoča vlaganje v stanovanjsko gradnjo; v možnosti postopnega izboljševanja stanovanjskih pogojev, v večjih stanovanjskih enotah; dobri prometni dostopnosti in dostopnosti do delovnih mest ter oskrbe; v boljših bivalnih razmerah; v večjih možnostih zadovoljevanja osebnih potreb (ljubiteljska obdelava zemlje ...); v splošnih preferencah prebivalstva za bivanje v enodružinskih hišah, o čemer pričajo številne javnomnenjske raziskave; v želji po višjih bivalnih standardih; v poreklu prebivalstva iz ruralnih območij ipd.

Prebivati v enodružinski hišici v čistem zelenem okolju blizu mesta, kamor se voziš na delo, so sanje najbogatejših dežel. Slovenci, ki si 76,7 odstotno¹ želimo stanovati na tak način, smo si resnično privoščili veliko bivalno in prostorsko razkošje. Dosegamo ga z veliko lastnega vloženega dela, s kršenjem urbanistične discipline, z odpovedovanjem drugim kvaliteta bivanja, s polkmečkim načinom življenja. Vse to so znane stvari.

V naši raziskavi smo javnomnenjske ankete o prosti izbiri bivanja preverili na ta način, da smo prebivalce vzorčnih suburbaniziranih območij (v Radovljiški in Novomeški kotlini ter ob obalnih mestih) povabili, da odgovorijo na eno samo vprašanje: Zakaj ste postali prebivalec tega naselja? (Kateri so glavni razlogi za izbiro te lokacije?) Izbor vprašanih je bil slučajen. Edini pogoj je bil, da se je anketirani prebivalec pred časom priselil iz mesta in da je zemljišče kupil. S tem smo zavestno izključili motiv dedovanja zemlje. Vprašani je imel na razpolago več možnih odgovorov. Tako smo zbrali 298 odgovorov na zastavljeno vprašanje, približno po tretjino na vsakem od vzorčnih območij. Pri odgovorih med tremi območji ni bilo opaznih razlik, zato podajamo enoten pregled rezultatov:

¹ Po anketi Slovenskega javnega mnenja (SJM-86, 1986) 15,5% vprašanih želi stanovati na samem, izven naselja, 41,2% v majhnem kraju blizu mesta in 19,9% anketiranih v majhnem podeželskem naselju z manj kot 500 prebivalci.

- 41%: živeti na svojem, brez odvisnosti, svoboda;
- 35%: biti na deželi, blizu naravi, imeti mir;
- 34%: pomanjkanje (najemniških) stanovanj v mestu;
- 29%: naložiti sredstva, biti neodvisen od povečevanja najemnin;
- 18%: imeti vrt za "brkljanje", možnosti za sprostitev;
- 17%: beg z mesta, od onesnaževanja;
- 4%: potreba po prostoru zaradi profesionalnih (obrt) razlogov;
- 2%: možnost izbire sosedov.

Iz odgovorov lahko sklepamo, da lahko motivacijske elemente za suburbanizacijo razdelimo v naslednjih nekaj skupin:

- prvi imajo razloge v določeni varnosti in določeni neodvisnosti, predvsem s finančnega vidika. Velik del prebivalstva se odloči, da zgradi zasebno hišo "sam zase", da naloži denar in uide mestu, novo bivališče izbirajo zaradi primerne cene in zaradi relativne bližine delovnega mesta;
- drugi razlogi zadevajo neprimernost stanovanj na "najemniškem trgu" (velikost, cena, kvaliteta, velikost stanovanja, število prostorov ...), zlasti za družine;
- tretja skupina razlogov izraža željo po vrnitvi na deželo, iskanje harmonije z naravo in beg pred urbanim okoljem, ki se izkazuje kot neprimerno - sovražno.

Tipično gospodinjstvo ima običajno okrog stavbe nekaj "ohišnice". Socialnega statusa gospodinjstev v suburbanih območjih ni moč razpoznati, saj so zelo heterogena. Kljub vsemu prevladujejo delavci. Vedenje teh družin ostaja precej introvertirano. Malo hodijo ven, odnosi s sosedi so označeni kot občasni. Struktura družin je izrazito mlada (med 30 in 40 let). Prav zato bo morala realna politika urejanja suburbanega prostora upoštevati takšno socialnoekonomsko diferenciacijo.

Analiza vzorčnih območij je omogočila spoznati tudi negativne posledice suburbanizacije. Predvsem je to primer dnevne migracije. Suburbanizacija je možna zaradi vožnje z lastnimi vozili, zato je prispevala k velikemu

porastu dnevne migracije med mestom bivanja in mestom zaposlitve. Prebivalci suburbanih območij so precej bolj motorizirani kot ostalo prebivalstvo. Čeprav ni videti, da bi jih vsakodnevna potovanja pomembno ovirala, na primer porast porabe energije, porast števila nesreč, natlačenost parkirnih prostorov v središču mesta, povečanje uporabe cestne infrastrukture in povečanje onesnaženosti zraka. Ti negativni vplivi so slabo ocenjeni in je zato težko določiti, kolikšen del odpade na suburban pojav. Ne moremo pa zanikati, da ima anarhičen razvoj individualnih hiš lahko hude posledice na področju prometa. Pri prevozu šolarjev (predvsem srednješolcev) je problem še bolj zaostren. Urniki skupinskih prevozov na delo so običajno nezdržljivi z urniki šolskih otrok. Včasih je drugo vozilo v družini neobhodno za rešite problema.

Tudi v jedrih obmestnih naselij so zaradi suburbanizacije opazne spremembe: del nekdanjih kmečkih poslopij ostaja s tem, ko je prebivalstvo našlo zaposlitev v neagrarnih poklicih, neizrabljen ali pa spreminja svojo funkcijo (v zadnjem času predvsem v trgovske in gostinske dejavnosti). Opazno je tudi izseljevanje avtohtonega prebivalstva na robove naselij. Naraščajoč promet, zastarela gradbena substanca, povezana z visokimi komunalnimi vlaganji, pomanjkanje sodobnih servisnih dejavnosti so središča nekdanjih podeželskih naselij močno razvrednotili. Število prebivalstva narašča predvsem zaradi ekstenzivnih gradbenih aktivnosti na obrobju, medtem ko prebivalstvo v jedrih upada. Zaradi močnega priseljevanja neavtohtonih prebivalcev je oslABLJENA krajevna pripadnost, ki se prav tako zmanjšuje. Povečan delež priseljencev pogojuje drugačen, mestni način življenja ne le pri priseljenem, marveč tudi pri avtohtonem prebivalstvu. Povezanost z zemljo pojema, saj je kmetovanje le dodatni vir preživljanja. Navzven je zaznavno drobljenje parcel in povečan delež zatravljenih površin. Opisane spremembe še stopnjujejo industrijski obrati in večje obrtne delavnice, praviloma mlajšega datuma (Ravbar, 1992).

Poskus tipiziranja suburbaniziranih območij

Analiza suburbanizacije v Sloveniji temelji na demografskih, socialnogeografskih, gospodarskih in oskrbnih razmerah v slovenskih obmestjih. Pokazala je na močno suburbanizacijo tam, kjer so obmestja morala zadovoljiti večino od naslednjih pogojev: da je prebivalstvo v zadnjih petnajstih letih porastlo vsaj za polovico, število stanovanjskih hiš se naj bi v tem času podvojilo, število priseljenega prebivalstva presegló polovico skupnega prebivalstva, delež dnevnih migrantov pa petino skupnega prebivalstva, selitveni saldo v obdobju 1981/88 je bil višji od +50 prebivalcev, gostota prebivalcev in delovnih mest skupaj presegló $500 + \text{dm}/\text{km}^2$ ter delež delovnih mest v terciarnih in kvartarnih dejavnostih bil višji od 25 %.

Zmerno suburbanizacijo opredeljujejo kazalci, med katerimi prevladujejo tisti z nadpovprečnimi vrednostmi, in sicer: rast števila prebivalcev v obdobju 1971/86 nad 125 %, porast števila stanovanjskih hiš za polovico, število priseljenega prebivalstva presegló vsaj za 40 % od skupnega prebivalstva, selitveni saldo v obdobju 1981/88 je pozitiven, gostota prebivalcev in delovnih mest skupaj presegló $300 + \text{dm}/\text{km}^2$ ter delež delovnih mest v terciarnih in kvartarnih dejavnostih je višji od 10 %.

Šibko suburbanizacijo pa opredeljujejo kombinacije kazalcev, med katerimi ni močno nadpovprečnih, ampak prevladujejo podpovprečne vrednosti, zmerna rast prebivalstva in števila hiš, delež priseljenih prebivalcev je le okoli 20 %, delež dnevnih migrantov je praviloma pod 15 %, selitveni saldo je uravnotežen, nizek je tudi delež delovnih mest v terciarnih in kvartarnih dejavnostih.

Vrednotenje je pokazalo, da poteka močna suburbanizacija na dobri četrtini, zmerna na dobri polovici in šibka na petini obmestij slovenskih mest. V oči padejo tri različna območja, ki se opirajo na naravnogeografske in družbenogospodarske pogoje:

a) "Policentrične" mestne regije z močno razvito suburbanizacijo, ki se

oblikujejo z medsebojnim zlivanjem večjih obmestij. Najrazitejša močno suburbanizirana območja so v Ljubljanski kotlini, na Dravsko-Ptujskem polju, v Savinjski dolini in ob Slovenskem Primorju.

- b) "Monocentrična" močno suburbanizirana, vendar izolirana območja, ki iz enega mestnega središča izžarevajo v okolico svoj urbanizacijski vpliv: npr. močna preobrazba naselij v Spodnji Vipavski dolini pod vplivom Nove Gorice in učinkov odprte meje. Okoli ostalih slovenskih mest pa prevladuje zmerna suburbanizacija. Še najbolj je izrazita okoli Novega mesta, nato pa še okoli Krškega in Brežic, Revirskih mest, Laškega, Slovenskih Konjic in Slovenske Bistrice, Raven na Koroškem, Slovenj Gradca in Velenja, Mozirja, Kočevja in Ribnice, Sežane in Postojne.
- c) Izolirana, prostorsko omejena in šibko suburbanizirana območja. Ta se v izraziti obliki pojavljajo v okolici malih mest v južni - "kraški" in severovzhodni Sloveniji. Primerjalna analiza je še opozorila na vprašljivost suburbanizacije pri teh obmestjih. Upravičeni dilemi o obstoju suburbanizacije v naštetih obmestjih, poleg ostalih indikatorjev prepričljivo utemeljujejo velik delež avtohtonega prebivalstva, uravnotežena selitvena bilanca in visok delež gospodinjstev s kmečkimi gospodarstvi.

Prikazana tipologija je opozorila na odvisnost suburbanizacije od velikosti mestne(ih) aglomeracij(e) in od gostote poseljenosti njenega zaledja. Povprečna gostota v območjih močne suburbanizacije znaša okoli 450 preb./km², medtem ko je v območjih zmerne in šibke suburbanizacije približno trikrat manjša.

Sicer pa smo v naši raziskavi našli 167 bolj ali manj zaključenih suburbaniziranih območij, ki danes vključujejo več kot tretjino slovenskih naselij in merijo osmino ozemlja države (262.245 ha, skupaj z mesti pa 309.264 ha). Tu prebiva skoraj tri četrtine slovenskega prebivalstva. Najvišji delež naselij, ki sodijo k suburbanim območjem je v obmestjih obalne mestne regije, na Gorenjskem, v Celjski kotlini in v

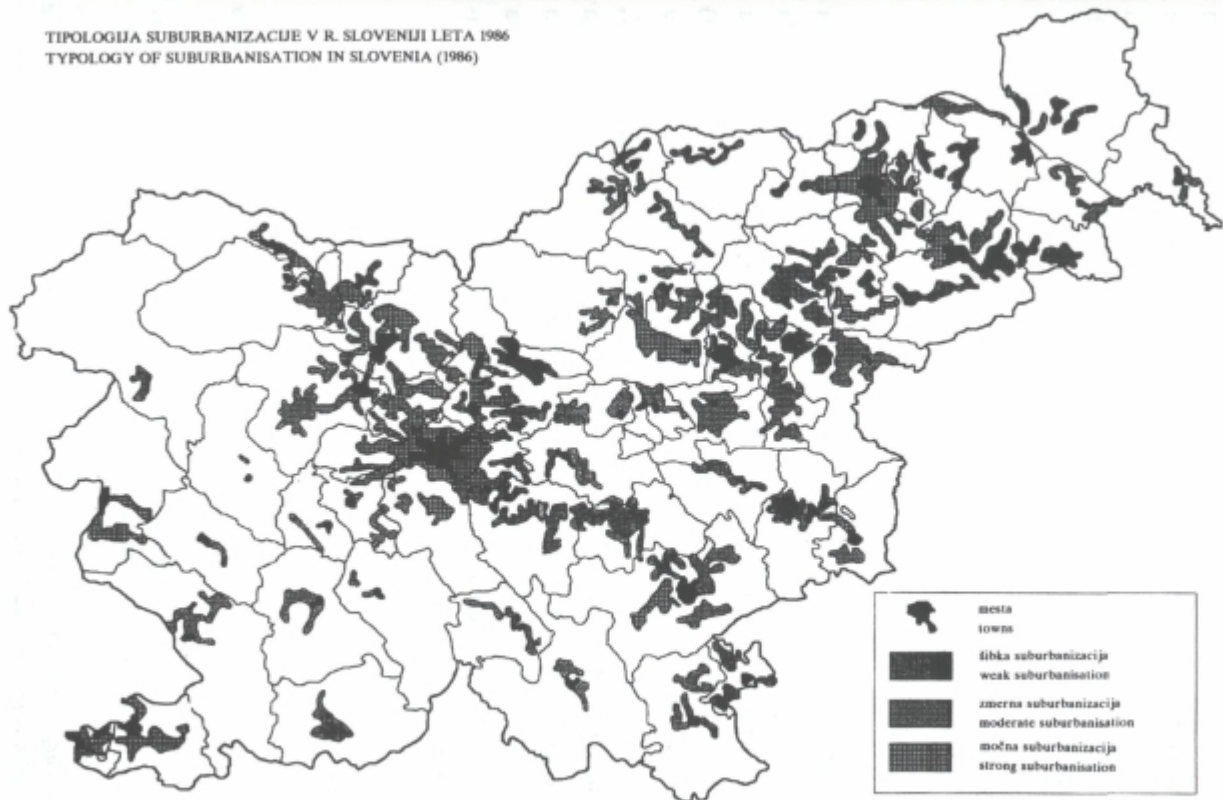
delih ljubljanske mestne regije. Po površini so najboljšeješa območja v celjski, domžalski, koprski, izolski, grosupeljski in zagorski občini, kjer obsegajo več kot tretjino občinskega ozemlja.

Analiza selitvenih gibanj po letu 1981 je prav tako pokazala na obrat v selitvenih smereh prebivalstva. Večina slovenskih mest v tem obdobju že izkazuje negativni migracijski saldo. Skupaj znaša -9.629 prebivalcev ali -1,2 % neto migracij, kar opozarja na razseljevanje mest. Povsem nasprotno težnjo izkazujejo njihova obmestja. Tu pozitivni selitveni saldo znaša 28.730 prebivalcev. Največjo razliko med priseljenimi in odseljenimi imajo obmestja v občinah Trbovlje, Jesenice, Velenje, Izola, Koper in Piran, Vrhnika, ljubljanske občine, Domžale, Kranj, Žalec, Idrija, Ilirska Bistrica in Postojna. Največ bruto migracij pa so imela obmestja občin: Jesenice, Izola, Koper, Piran, Trbovlje, Velenje, Domžale, Kranj in Ljubljana. To je izraz obojestranskih dinamičnih selitev, doseljevanja in odseljevanja, kot posledice gospodarske dinamike.

Dnevnih migrantov je bilo v Sloveniji leta 1981 tri petine od števila zaposlenih. V mestih je ta delež znašal dobri dve petini, na podeželju pa celo pet šestin. Leta 1981 je iz suburbaniziranih območij dnevno potovalo na delo skoraj tretjina ljudi, kar je manj kot iz ostalih podeželskih območij, zato pa več kot iz mest. Delež dnevnih migrantov se je v zadnjem desetletju iz obmestij povečal za tretjino. Največje spremembe so se zgodile v gravitacijskih zaledjih tistih mest, kjer je delež dnevnih migrantov še vedno najnižji in tudi leta 1981 ni presegel petine prebivalstva. To so praviloma obmestja v zaledju mest severovzhodne in južne Slovenije.

Slovenska značilnost je v veliki razpršenosti naselij. Manj kot dva milijona ljudi živi v šest tisoč naseljih in ima pri tem le dve mesti z nad sto tisoč prebivalci. V pogledu velikosti naselij imamo opraviti z razmeroma majhnimi mesti in velikanskim številom vasi ter zaselkov, kar ima svoje globoke zgodovinske korenine. Tak način poselitve ustvarja zelo raznovrstno in težko problematiko racionalnega opremljanja in rabe prostora tako glede prometne in komunalne infrastrukture kakor glede

TIPOLOGIJA SUBURBANIZACIJE V R. SLOVENIJI LETA 1986
TYPOLOGY OF SUBURBANISATION IN SLOVENIA (1986)

Inštitut za geografsko Uveljavitev, 1991
Začetnik: M. Kozler
Dopolnilo: M. Kozler

družbenih služb, da varstva okolja sploh ne omenjamo. Razvoj komunikacijske tehnologije, premiki v socialni strukturi in družbenoekonomski razvoj so urbani razvoj v zadnjih desetletjih še modificirali. Tako lahko danes že govorimo o različnih razvojnih tipih suburbanizacije. Če posplošimo, lahko poselitvene procese v suburbanih območjih razdelimo na:

- koncentrični ali tudi zvezdasti razvoj;
- linearni (longitudinalni) razvoj;
- dekoncentrirčni ali razpršeni razvoj (Fischer, 1978).

Potek suburbanizacije po svetu in pri nas potrjuje, da suburbanizirana obmestja postajajo prehodna območja med mestom in podeželjem. Na določen način se "specializirajo" tako, da služijo predvsem bivanju zaposlenih, ki delajo v mestu (spalna območja). Zahteve (in izsiljevanja) po nepretrganem naraščanju novih (pretežno) stanovanjskih površin v obmestjih slovenskih mest pospešuje nizka cena (stavbnih) zemljišč, nedorečena zemljiška politika in neizdelana zasnova nadaljnjega razvoja poselitvenega sistema, ki je stihijski in zaradi pretežno dolinskega reliefa linearen - čeprav se pojavlja v "plasteh" okoli mest. Vidne posledice pa postopoma vodijo k izgubljanju (uničevanju) ekološko vrednih in "nezaizidljivih" prostih površin.

LITERATURA

Aydalot, P., Garnier, A., 1985: Périurbanisation et suburbanisation: des concepts à définir. DISP Nr. 80/81, Zürich str. 53-55.

Berry, B.J.L., 1980: Urbanisation and counterurbanisation in the United States. Annals of the American Academy of Political and Social Science 451, str. 13-20.

Fischer, K., 1978: Ziele und Instrumente zur Steuerung des Suburbanisierungsprozesses, Veröffentlichungen der Akademie für Raumforschung und Landesplanung. Bd. 125, str. 110, Hannover.

Gober, P., - Behr, M., 1982: Central Cities and Suburbs as Distinct Place Types: Myt or Fact? Economic Geography 58, str. 371-385.

Klemenčič, V., 1991: Tendence spreminjanja slovenskega podeželja; Geografski vestnik LXIII, str. 25-39, Ljubljana.

Paesler, R., 1976: Urbanisierung als sozialgeographischer Prozes, dargestellt am Beispiel südbayrischer Regionen. Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, Band 12, München.

Ravbar, M., 1990: Populacijska razmerja med mestom in okolico. Geographica Slovenica 21, str. 187-202, Ljubljana.

Ravbar, M., 1992: Suburbanizacija v Sloveniji. Odnosi, strukture in težnje v njenem razvoju. Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, Doktorska disertacija, Ljubljana, 325 str.

Ravbar, M., 1992: Suburbanizacijske težnje in pomen za prostorsko načrtovanje. Referat na XII. Sedlarjevem srečanju, Postojna, 11 str. cikli.

Ravbar, M., 1992: Umriss der Suburbanisierung in Slowenien. Slowenien auf dem Weg in die Marktwirtschaft. Arbeitsmaterialien zur Raumordnung und Raumplanung. Bayreuth, str. 39-51.

Slovensko javno mnenje '86 (SJM). Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo. Ljubljana, maj 1986

Vrišer, I., 1969: Mala mesta v SR Sloveniji. Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, Ljubljana, str. 37.

SOCIOGEOGRAPHIC FACTORS OF SUBURBANIZATION IN SLOVENIA

SUMMARY

Suburbanization in Slovenia is essentially the spatial transformation suburbs. It is dependent on the relative economic development and changes in value systems in cities and rural areas. The most significant trend in suburbanization is the population growth in the suburbs together with changes in the household structure and changing lifestyles. Means of transportation, especially automobiles, have led to the dispersion of residents into 'layers' around the cities. This could also be called "a landscape of scattered settlements." Suburban settlements actually have the physiognomy of farming settlements. To avoid confusions with terminology we

will define such settlements as those which have neither city characteristics nor urban physiognomies, but where the lifestyle is similar to that of the city. New social standards, changed living conditions and different traffic conditions (and communication technology in general) are leading to a new form of settling, a form of bringing the city lifestyle to rural areas, and thus leading to a development of a suburbanization with signs which are evident in the changed physiognomy of the settlements.

We define Slovene suburbanization as the expansion of modern settlements leaving a lower density of residents in the affected areas of the city. The spatial organization of the systems of settlements is also different than that of traditional suburbs. The suburbanized regions or the 'periurban' areas create a break in the continuity of the rural, settled areas with the construction of residential buildings which are not typical for those areas. Estimates indicate that this is occurring in the outskirts of cities to a distance of 10 to 15 kilometers from the center of the city. This phenomenon is closely tied to the construction of private houses.

This analysis of suburbanization in Slovenia is based on demographic, sociogeographic, economic and supply conditions in the areas surrounding Slovene cities and towns. Heavy suburbanization has occurred in areas which satisfy the majority of the following conditions: the population has grown by at least 50% in the last 15 years; the number of residential buildings has doubled; the number of new settlers has reached half of the total population; the proportion of daily commuters is one-fifth of the total population; the net balance of settlers was more than +50 residents for the period 1981/88; the population density (pd) plus the number of jobs (j) reached 500 pd+j/km²; and the percentage of jobs in the commercial and social sectors was higher than 25%.

Moderate suburbanization is assigned to where indicators have predominantly above-average values: the population has grown by more than 25% for the period 1971/86; the number of residential buildings has increased by 50% in the same period; the number of new settlers has reached at least 40% of the total population; the net balance of settlers should be positive; the population density plus the number of jobs should be 300 pd+j/km²; and the percentage of jobs in the commercial and social sectors should be greater than 10%.

Slight suburbanization is defined for areas where the indicators are not significantly above average and the majority have below-average values, which means a moderate growth in the population and the number of houses, the percentage of new settlers is about 20%, the percentage of daily commuters is actually under

15%, the net balance of settlers is zero, and the percentage of jobs in the commercial and social sectors is low.

The analysis shows that heavy suburbanization is taking place in the suburbs of more than a quarter of all Slovene cities and towns, moderate suburbanization in more than half and slight suburbanization in about one-fifth of them. There are three types of regions, based on the physical geographical and socioeconomic conditions:

1. "Polycentric" city regions with strongly developed suburbanization formed by large suburbs expanding into each other. The most heavily suburbanized areas are the Ljubljana basin, the Dravsko-Ptuj plains, the Savinjski valley and the Slovene littoral.
2. "Monocentric," heavily suburbanized, but isolated regions which radiate out from the city center into the outskirts. An example is the strong transformation of the settlements in the lower Vipava Valley because of the influence of Nova Gorica and the effects of the open border. Moderate suburbanization predominates in the environs of the remaining Slovene cities. This is most pronounced around Novo Mesto. It is also characteristic of Krško, Brežice, the 'mining' towns, Laško, Slovenske Konjice and Slovenske Bistrice, Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec and Velenje, Mozirje, Kočevje and Ribnica, and Sežana and Postojna.
3. Isolated, spatially limited and slightly suburbanized regions. Such regions appear in a distinctive form around the towns in southern - "Kraška" - and northeastern Slovenia. A comparative analysis of these outskirts shows that the suburbanization of these areas is debatable. The question of whether suburbanization actually exists in these areas arises from, among other indicators, the large percentage of autochthonic residents, the net balance of commuters and the high percentage of households involved in farming.

The typology shown above draws attention to the dependence of suburbanization on the size of the city agglomerations and the density of migration to their hinterlands. The average density in areas of heavy suburbanization is about 450 residents per square kilometer, while the density is approximately three times less in areas with moderate and slight suburbanization.

The process of suburbanization in Slovenia and around the world confirms that suburbs are becoming transitional zones between cities and the countryside. In a certain way they are specialized so that they mainly serve as sleeping quarters for

workers employed in the cities (bedroom suburbs). The low price of (residentially zoned) land, an unsettled land policy and an incomplete plan for further development of residential areas are all accelerating the need (and pressure) for unabated growth of new (primarily) residential areas on the outskirts of Slovene cities. This growth is currently uncontrolled and, because the relief is predominantly that of a valley, the growth is linear, although it is appearing in 'layers' in the vicinities of the cities. The visible consequences are the gradual loss (destruction) of ecologically valuable and "not-to-be-built-on" free surfaces.